

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN MEDIA PROBLEMLƏRİ JURNALI

BAKU STATE UNIVERSITY
PROBLEMS OF MEDIA

1 (2)
2026

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

**BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN
MƏDİA PROBLEMLƏRİ JURNALI**

**JOURNAL OF PROBLEMS OF MEDIA
OF BAKU STATE UNIVERSITY**

№1 (2), 2026

Bakı - 2026

VİZUAL SAXTAKARLIQ VƏ XƏBƏRİN MÖTƏBƏRLİYİ PROBLEMİ

Aynur NƏSİROVA

Bakı Dövlət Universiteti

ORCID:0000-0002-2463-8813

e-mail: aynur.bsu@gmail.com

Xülasə

Rəqəmsal texnologiyaların və süni intellektin sürətli inkişafı audiovizual mediada vizual məzmunun istehsal və istehlak formasına da təsirsiz ötürməyib. Ən təhlükəli məqam isə deepfake texnologiyalarıdır. “Deepfake” heç vaxt baş verməyən hadisələri, ifadələri və ya hərəkətləri əks etdirən, istəyə uyğun şəkildə yeni kadrlar yaratmaq üçün şəkillərin birləşdirilməsi vasitəsilə yaradılan süni videolardır.” Vizual saxtakarlıq və xəbər etibarlılığı: deepfake problemi” adlı məqalədə vizual saxtakarlıq forması olan deepfake-in kimi xəbərin etibarlılığına yaratdığı təhlükə elmi-nəzəri və praktik cəhətdən təhlilə cəlb edilib. Məqalə real nümunələr əsasında araşdırılıb, “deepfake”lərin onların rəqəmsal proqram təminatı üz dəyişdirmə ilə yaradılan saxta videolar olduğu faktlarla qeyd edilib. Televiziya və onlayn xəbər mühitində deepfake videoları dezinformasiya, manipulyasiya və ictimai rəyin yönləndirilməsi vasitəsi kimi araşdırılıb.

Tədqiqatda son illərdə müxtəlif ölkələrdə qeydə alınmış aktual deepfake nümunələri əsasında bu texnologiyanın siyasi etimadın sarsıdılması, media institutlarına inamın azalması, jurnalist peşəkarlığı və media etikası baxımından yaratdığı risklər qiymətləndirilib. Eyni zamanda deepfake məzmununun aşkarlanması problemləri, auditoriyanın vizual materiallara münasibətində yaranan skeptisizm və “post-həqiqət” fenomeninin dərinləşməsi ön plana çəkilib. “Deepfake” yalnız texnoloji deyil, də sosial, etik və informasiya təhlükəsizliyi problemi kimi tədqiq edilib, xəbər istehsalında vizual etibarlılığın qorunması üçün institusional və peşəkar yanaşmaların zəruriliyi vurğulanıb.

Açar sözlər: *deepfake, vizual saxtakarlıq, xəbər etibarlılığı, dezinformasiya, media etikası, süni intellekt.*

VISUAL FORGERY AND THE PROBLEM OF CREDIBILITY OF NEWS

Aynur NASIROVA

Baku State University

ORCID:0000-0002-2463-8813

e-mail: aynur.bsu@gmail.com

Abstract

The rapid development of digital technologies and artificial intelligence has significantly influenced the forms of production and consumption of visual content in audiovisual media. The most dangerous aspect of this transformation is the emergence of deepfake technologies. “Deepfake” refers to artificially generated videos created by combining images to produce new footage that depicts events, statements, or actions that never actually occurred.

The article entitled “**Visual Forgery and News Credibility: The Deepfake Problem**” examines deepfake technology as a form of visual manipulation and analyzes the threats it poses to news credibility from both theoretical and practical perspectives. The study is based on real-world examples and demonstrates, with factual evidence, that deepfakes are fabricated videos created through digital software using face-swapping techniques.

In the context of television and online news environments, deepfake videos are analyzed as tools of disinformation, manipulation, and the shaping of public opinion. Based on recent deepfake cases recorded in various countries, the research evaluates the risks posed by this technology in terms of undermining political trust, decreasing confidence in media institutions, and challenging journalistic professionalism and media ethics.

At the same time, the study highlights the difficulties of detecting deepfake content, the growing skepticism of audiences toward visual materials, and the deepening of the “post-truth” phenomenon. Deepfake technology is examined not only as a technological issue but also as a social, ethical, and information security problem. The article emphasizes the necessity of institutional and professional approaches to safeguarding visual credibility in news production.

Keywords: *deepfake, visual forgery, news credibility, disinformation, media ethics, artificial intelligence.*

ВИЗУАЛЬНАЯ ФАЛЬСИФИКАЦИЯ И ПРОБЛЕМА ДОСТОВЕРНОСТЬ НОВОСТНОЙ ИНФОРМАЦИИ

Айнур НАСИРОВА

Бакинский Государственный Университет

ORCID:0000-0002-2463-8813

e-mail: aynur.bsu@gmail.com

Аннотация

Стремительное развитие цифровых технологий и искусственного интеллекта не могло не отразиться на формах производства и потребления визуального контента в аудиовизуальных медиа. Наиболее опасным аспектом данного процесса являются технологии deepfake. Термин «deepfake» обозначает искусственно созданные видеоматериалы, формируемые путем комбинирования изображений для создания новых кадров, отражающих события, высказывания или действия, которые в действительности никогда не происходили.

В статье «Визуальная фальсификация и достоверность новостей: проблема deepfake» технология deepfake рассматривается как форма визуального искажения и анализируется угроза, которую она представляет для достоверности новостного контента с теоретической и практической точек зрения. Исследование основано на реальных примерах и подтверждает фактами, что deepfake-видео являются поддельными материалами, созданными с использованием цифрового программного обеспечения и технологий замены лица.

В телевизионной и онлайн-новостной среде deepfake-видео анализируются как инструменты дезинформации, манипуляции и формирования общественного мнения. На основе актуальных примеров deepfake, зафиксированных в последние годы в различных странах, в исследовании оцениваются риски, связанные с подрывом политического доверия, снижением доверия к медиа-институтам, а также угрозы для журналистского профессионализма и медиаэтики.

Одновременно в работе акцентируется внимание на проблемах выявления deepfake-контента, росте скептицизма аудитории по отношению к визуальным материалам и углублении феномена «пост-правды». Технология deepfake рассматривается не только как технологическая, но и как социальная, этическая и информационно-безопасностная проблема. Подчеркивается необходимость институциональных и профессиональных подходов к обеспечению визуальной достоверности в производстве новостей.

Ключевые слова: *deepfake, визуальная фальсификация, достоверность новостей, дезинформация, медиаэтика, искусственный интеллект.*

Giriş

Rəqəmsallaşma dövründə vizual məzmun xəbər istehsalının və ictimai rəyin formalaşmasının əsas komponentlərindən birinə çevrilib. Süni intellekt texnologiyalarının sürətli inkişafı vizual məzmunun etibarlılığını ciddi təhlükə altına qoyub. “Deepfake” texnologiyaları müasir media mühitində vizual saxta-karlığın ən təhlükəli formalarından biri kimi çıxış edir (7). İnformasiya hər bir ölkədə strateji bir üstünlük və silahdır. Dövlətlərarası və daxili münaqişələrdə tərəflər məhz bu tip hibrid silahlardan istifadə edir. Hazırda internet məkanında informasiya müharibəsinin psixoloji silahlar qrupuna aid olan saxta xəbərlərin müxtəlif forma və metodlarına rast gəlinir. Bunlar qara piar, dezinformasiya, saxta məlumat, qeyri-dəqiq xəbərlər, tarixi gerçəkliklərin saxtalaşdırılmasıdır. Saxta xəbərlər yalan məlumatların tirajlanması, düzgün informasiyanın təhrif edilməsi ilə həyata keçirilir. Saxta xəbər fenomeni yeni mediada strateji silah rolunda çıxış edir.

Dərin neyron şəbəkələr vasitəsilə real şəxslərin üz cizgilərinin, səsinin və davranışlarının manipulyasiya edilərək saxta audiovizual məzmun olan “deepfake” ilk dövrlərdə əyləncə və texnoloji eksperiment məqsədi ilə yaradılıb. Son illərdə isə bu texnologiya dezinformasiya, siyasi manipulyasiya və reputasiya zədələnməsi üçün effektiv alətə çevrilib (17).

Vizual informasiyanın psixoloji təsir gücü deepfake təhlükəsini daha da aktualaşdırır (10). Auditoriya üçün vizuallıq yazıdan daha inandırıcı və etibarlı olduğundan faktlarla emosiyalar arasında sərhədi daha da zəiflədir və informasiya xaosunu dərinləşdirir (11). Bu da “deepfake”lərin ictimai rəyin manipulyasiyası üçün effektiv vasitəyə çevrilməsinə şərait yaradır, media institutlarına olan ictimai etimadı zədələyir. 2023-cü ildə Reuters Institute-in araşdırmasına görə, vizual saxta xəbərin – “deepfake”lərin artması auditoriyanın xəbər mənbələrinə qarşı inamsızlığını, şübhələrini gücləndirir və legitimliyi sual altına salır (13). Nəticədə peşəkarlıq və informasiya təhlükəsizliyi üçün risk yaranır.

Saxta xəbər növlərini ortaya qoyan Kazaz və Akyüz (5, s.47,56) 7 üsulu fərqləndiriblər:

- Əlavə və ya çıxartma edərək bir məlumatı təhrif etmək;
- Real mənbəyə və ya media orqanına istinad edərək xəbər yaymaq;
- Saxta mənbə və ya saxta media orqanlarına istinad edərək xəbər tirajlamaq;
- Həqiqi görüntülər üzərində montaj, dəyişiklik edərək xəbər istehsal etmək;

Fərqli hadisələrin görüntülərini istifadə edərək əlaqə qurmaq;
Saxta istifadəçilər vasitəsilə xəbərlər hazırlamaq;
Heç bir mənbəyə əsaslanmadan anonim xəbər hazırlamaq.

Odur ki, saxta xəbərlər, formaca xəbərə oxşar olsa da, bilərəkdən və ya bilməyərəkdən yalan məlumat ehtiva edən və ya yeni kontekst yaradan məzmunundan ibarətdir (6, s. 355). Yeni medianın bir parçası olan internet saytları və bloqlar saxta xəbərlərin istehsal olunduğu kanallar sırasında olsa da, bu məzmunun ən çox hazırlanaraq yayıldığı məkan sosial media platformalarıdır.

Saxta xəbərlərin identifikasiyası hələ də həll olunmayan mürəkkəb problemdir. ABŞ Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti Marcia McNutt saxta xəbərləri, dezinformasiyanı “bəla” adlandırır. Yanlış məlumat, dezinformasiya epidemiyadan daha pisdır. O, işıq sürəti ilə bütün dünyaya yayılır və ölümcül ola bilər (12). Saxta xəbərlər yalan məlumatların istehsalı və ya doğru məlumatın təhrif edilməsi yolu ilə həyata keçirilən manipulyasiyasıdır. Bu problem yalnız sosial media ilə məhdudlaşmır. Elvisin ölməməsi, yadplanetlilərin yerə hücum etməsi ilə bağlı dezinformasiyalar məhz ənənəvi medianın payına düşür.

Deepfake tendensiyaları

İnsanlar 2000-ci illərə qədər kompüter texnologiyasından öz iş sahələrində istifadə etməyi hədəfləsələr də, inkişaf edən və qloballaşan kiber dünyada yaranan tendensiyalar sayəsində həmin məqsədlər fərqli istiqamətə yönəldi. 2000-ci illərdən sonra artan sosial video paylaşma platformaları sayəsində insanlar əyləncə və ya məlumat məqsədi ilə videolar çəkərək video paylaşma platformalarına yüklədilər. İnsanlar yüklənmiş məzmun əsasında gəlir əldə etməyə başladığı üçün bu əyləncə sənayesi ticarət sahəsinə çevrildi. Artıq video məzmunu nəzarət etmək daha böyük problem yaradır.

Deepfake real insanın etmədiyi hərəkəti və ya demədiyi fikri etdiyinin və ya dediyinin son dərəcə real, lakin yalan təsvir yaratmaq üçün redaktə edilmiş rəqəmsal foto, video və ya səs faylıdır.

Deepfake, real insanların video və audio yazılarına üzlər və səslər əlavə etmək üçün maşın öyrənmə alqoritmlərindən istifadə edərək, real təqlidlərin yaradılmasına imkan verir. Daha sadə dillə desək, texnologiya “həqiqi insanların heç vaxt demədikləri və ya etmədikləri şeyləri söyləyən və etdiklərini əks etdirən audio və video yaratmağa imkan verir (14, s.1).

Şəkillərin manipulyasiyası yeni olmasa da, audio və video ilə rəqəmsal redaktə üsulları bunu demək olmaz. Bu üsul ilə təkəcə insanların deyil, həm də heyvanların, maşınların və hətta cansız obyektlərin saxta vizual və audio məzmunu hazırlanır. Süni intellekt texnologiyasını daha da irəli apararaq, son dərəcə real,

gözlə aşkarlanması qeyri-mümkün və çətin olan məzmunu yaradır. Buna görə də əldə edilən fotosəkillər, videolar və səs faylları "deepfakes" adlanır.

İnandırıcı məzmun yaratmaq üçün əksər müasir deepfake texnologiyaları böyük həcmdə həqiqi məlumat (şəkillər, kadrlar və ya səs yazıları) tələb edir. Həqiqətən də bu sahə o qədər sürətlə inkişaf edir ki, təkrar emal edilmiş generativ rəqib şəbəkələrdən (ümumiyyətlə GAN kimi adlandırılır) istifadə edərək, heç bir insan nəzarətinə ehtiyac olmadan dərin saxta məzmun yaradıla bilər.

Deepfake riski

Deepfake əyləncə, təhsil, tibb və digər sahələrdə, xüsusən də davranışın modelləşdirilməsi və proqnozlaşdırılması baxımından əhəmiyyətli dərəcədə zərərvermə potensialına malikdir. Əsasən siyasətçilər, məşhurlar kimi tanınmış insanları hədəf alan saxta xəbərlər, yalançı pornoqrafik videolar və zərərli hiylələr yaratmaq üçün istifadə olunur. Şəxsiyyət oğurluğu, qəsb, cinsi istismar, reputasiyaya xələl gətirmə, istehza, hədə-qorxu və təqib aləti kimi istifadə edilə bilər.

Modelləşdirmək və məzmun yaratmaq üçün şəxsin çoxlu sayda fotosəkilləri və ya qeydlərindən istifadə edən süni intellekt proqramının yaratdığı deepfake ən məşhur və diqqət mərkəzində olan insanlarla bağlı yaradılır. Hollivudun məşhur aktyor və aktrisalari deepfake qurbanı olublar. Son dövrlər isə deepfake daha çox siyasətçilərə ünvanlanır. ABŞ-nin eks prezidentləri Barak Obama və Donald Trampın "deepfake" istifadəçiləri tərəfindən məsxərəyə qoyulması adi hala çevrilib.

İnsanların üzü dəyişdirilərək etmədikləri hərəkətləri edən və demədiklərini deyən formada göstərilir. Deepfake görüntülər rezonans yaratmaq və gündəm yaratmaq üçün istifadə olunur, o vaxta qədər ki, göstərilən görüntülərin real yox, deepfake olduğu sübut edilsin.

Bəzi hallarda oxşarlıq o qədər də professional alınmasa da, əks reaksiyalar ajiotaj yarada bilər. Məs., Roma Papası ilə ABŞ prezidentinin mimika uyğunsuzluğu, üz ifadələrinin məzmununa uyğun gəlməməsi və görüntünün təbii olmaması ilk baxışdan diqqəti cəlb edir. Lakin buna baxmayaraq, tanınmış ictimai fiqurların bir kadrda təqdim edilməsi ictimaiyyət arasında ajiotaj yaradır. Sosial mediada sürətlə yayılan görüntü müxtəlif şərhələr və interpretasiyalarla izlənilir, gündəmi zəbt edir. Bu da onu sübut edir, texniki qüsurlu vizual məzmun kimi emosional təsir gücünə malik deyil, ən aşağı keyfiyyətli görüntü belə yanlış təsəvvür yaradaraq ictimai rəyi yönləndirə və etibarlılığa xələl gətirə bilər.

Oxşar hal Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevə qarşı da baş verib. Dövlət başçısının deepfake texnologiyaları ilə hazırlanmış Azərbaycan xalqına ünvanlanmış videomüraciəti yayılıb. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham

Əliyevin adından guya yeni investisiya layihəsinin başlanmasına dair Azərbaycan xalqına ünvanlanmış videomüraciət bir sıra sosial şəbəkə seqmentlərində saxta hesablardan edilən paylaşımlar vasitəsilə yayımlanıb (1, s.24).

Son belə hadisə isə 27 yanvar 2026-cı ildə Azərbaycan və Türkiyə arasında strateji müttəfiqliyi hədəf alan dezinformasiya olub (20). Bir sıra xarici onlayn xəbər kanallarında və sosial media seqmentlərində Azərbaycan və Türkiyə arasında strateji müttəfiqlik münasibətlərinə xələl gətirmək məqsədi daşıyan, mənbəyi şübhə doğuran və reallığı əks etdirməyən dezinformasiya xarakterli məlumatlar yayılıb. Sosial şəbəkə platformalarında fəaliyyət göstərən bir sıra hesablar vasitəsilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyevin adından “deepfake” texnologiyası tətbiq olunmaqla reallığı əks etdirməyən və saxta məzmunlu video yayılıb. İctimai rəyi çəşdirməyə yönələn bu dezinformasiya nümunəsi Azərbaycan və Türkiyə arasında olan münasibətləri zədələməyə, iki qardaş ölkə arasında mövcud olan strateji müttəfiqliyə xələl gətirməyə və qarşılıqlı etimadı sarsıtmağa xidmət edir.

Başqalarını hədəf almaq təkə texnologiyanın problemi deyil. Bu, sosial, mədəni və davranış problemlərinin nəticəsidir. Hədəf alınan şəxs maliyyə itkisi, peşəkar və ya ictimai statusun zədələnməsi, qorxu, alçaldılma, utanma, özünə hörmətin itirilməsi və ya inamın azalması ilə üzləşə bilər. Bundan əlavə, bu, rəqəmsal platformalara və xidmətlərə inamı sarsıda və cəmiyyətdə ümumi qorxu və şübhə səviyyəsini artırma bilər.

Araşdırmalarda “deepfake” sisteminin üç növü - üz dəyişdirmə, mimika manipulyasiyası, üz yaratma göstərilir.

Üz dəyişdirmə (face swap): üz implantı olaraq da bilinir, üzü dəyişdiriləcək hədəf şəxsin fotosəkillərinin video manipulyasiya texnikasından istifadə edərək başqa bir şəxsə montajdır (8). Burada məqsəd üzü dəyişdiriləcək şəxsin üzündən mümkün qədər yüksək keyfiyyətli şəkillər və ya videolar seçməkdir və bu seçilmiş materiallar arasından proqram süni intellektlə görüntüləri mənbə üzündən hədəf üzə montaj etməkdir.

Mimika manipulyasiyası (face reenactment): üzün yenidən qurulması, “kukla texnologiyası” kimi də bilinir, hərəkətlər, ağız, qaşlar, gözlər və ifadələr daxil olmaqla, hədəfin üz xüsusiyyətlərini yenidən yaradan prosesdir. İfadə dəyişdirmə texnikasında videodan götürülmüş üz hərəkətləri başqa bir şəxsin üz videosuna əlavə edilir. Hədəf şəxsin səsi və ya real ifadələri dəyişdirilməyə bi-

lər, lakin vizual olaraq sanki həmin şəxs istənilən sözləri deyə və ya həmin reaksiyanı verə bilər (15). Bu texnologiyanın təhlükəli tərəfi də məhz budur - tamamilə yeni və saxta vizual narrativin yaradılması.

Üz yaratma (face generation): Generative Adversarial Networks-un hazırladığı sistemlə dərin öyrənmə arxitekturasına əsasən iki fərqli neyron şəbəkəsi - süni şəkildə real insan simaları yaradılır. Bunlar ikiye bölünür: məhsuldar və parçalanma. Hər ikisi bir-biri ilə mübarizə aparır. Məhsuldar şəbəkə şəkil yaradarkən, diskriminativ şəbəkə bu mənzərənin real olub-olmaması ilə bağlı dərin öyrənmə prosesinə girir. Əgər məhsuldar hissə təhlilçini aldadırsa, təhlilçi təsvirin reallığı haqqında dərindən öyrənir. İstehsalçının istehsal etdiyi nəticə saxta qəbul edilirsə, bu dəfə istehsalçı onu daha reallaşdıran, yəni saxta olmadığını anlayacaq şəkildə istehsal etməyə davam edir (8, s.4.).

Generatorun yaratdığı üz təsviri diskriminator tərəfindən real kimi qəbul edilərsə, diskriminator öz təsnifat mexanizmini təkmilləşdirir. Əksinə, təsvir saxta kimi müəyyən olunarsa, generator daha yüksək keyfiyyətli və reallığa yaxın üz təsvirləri yaratmaq üçün parametrlərini yenidən optimallaşdırır. Bu davamlı rəqabət nəticəsində sistem zamanla fotorealistik, lakin tamamilə uydurma insan simaları istehsal etməyə başlayır. Bu simaların real şəxslərlə heç bir bioloji və ya hüquqi əlaqəsi olmasa da, vizual baxımdan etibarlı insan təsiri yaradır və bu da informasiya təhlükəsizliyi və media etibarlılığı baxımından ciddi risk formalaşdırır.

“Deepfake” görüntülər, insanın üz ifadələrini, davranışlarını, səsini və əyilmələrini təqlid etməyi öyrənmək üçün böyük məlumat nümunələrini təhlil edən neyron şəbəkələrə etibar edir. Bu vasitə süni intellektin köməyi ilə insanın nitqini başqa personajın üzünə yerləşdirərək saxta videolar hazırlamağa imkan verir. Amerikalı aktyor Cordan Pilenin “Prezident Tramp tam axmaqdır” sözlərinin ABŞ-nin keçmiş prezidenti Barak Obamanın görüntüsü üzərindən verilməsi buna misal ola bilər.

Deepfake dən bir çox sahədə istifadə edilir. Məsələn, deepfake proqramları bir çox oxşar insanın görüntüsünü birləşdirərək yeni adam görüntüsü meydana gətirə bilər. Şirkətlər isə real modellərin bahalı xidmətlərini almaq əvəzinə “deepfake”in fake, amma real görüntü modellərindən yararlanırlar.

“Deepfake” dən eyni zamanda pornoqrafiya sahəsində və siyasi arenada da geniş istifadə olunur. Deepfake ilə baş verə biləcək kritik hadisələr yalnız pornoqrafik məzmunun istehsalı ilə məhdudlaşmır. Bu proqramlar məxfiliyə vurulan zərəərə yeni bir ölçü əlavə edir.

Məsələn, öldüyü bildirilən Qabon Prezidenti Ali Bonqonun sağ olduğunu göstərən və xalqına müraciət edən video paylaşılıb. Videodakı üz ifadəsi və duruş bizi Bonqonun reallığına şübhələndirdi və o deepfake videosu kimi qəbul edildi (18). Siyasi baxımdan həssas ölkədə qalmaqallı videodan qısa müddət sonra dövlət çevrilişinə cəhd baş verib (19).

Bu gün “deepfake” deyəndə ABŞ-ın keçmiş prezidenti Barak Obama, Volodimir Zelenski kimi siyasətçilərin videoları göz özünə gəlsə, “dərindən saxtakarlıq” anlayışı ilk dəfə 2017-ci ildə Reddit adlı saytda məşhur aktyorların üzlərini porno videolarda yerləşdirmək üçün istifadə edilib.

Deepfake videoları süni intellektlə istifadə olunan texnologiya - GAN (Generative Adversarial) vasitəsilə hazırlanır. GAN iki müxtəlif şəbəkədən birlikdə istifadə etməklə formalaşır. Birincisi generator şəbəkəsidir. Generator şəbəkəsi səs-küy və ya vektorlardan real görüntülər, səslər və məlumatlar yarada bilər. İkinci şəbəkə diskriminator şəbəkəsidir. Bu şəbəkə generatorun istehsal etdiyi həqiqi məlumatla saxta məlumatları ayırd etməyə çalışır. Beləliklə, ayrı-seçkilik şəbəkəsinin düzgün proqnozlaşdırma dərəcəsi artır və daha real görüntülər hazırlanır. Başqa sözlə, GAN-lar şəkillər, audio və video kimi media fayllarının istehsalında istifadə olunur. Bu, texnoloji bilikləri çox olmayan insanlar üçün mürəkkəb görünə bilər. Amma bu gün smartfonlarınıza bəzi proqramları endirməklə (FaceApp, ReFaceApp, FaceMagic və s.) deepfake videoları bir neçə kliklə yaratmaq mümkündür (3, s.4)

2023-cü il dekabrın 14-də ilin sonunu qiymətləndirmək məqsədilə keçirilən “Vladimir Putinlə İlin Sonu” proqramında sualları cavablandıran Putin “Deep Fake” texnologiyası ilə yaradılmış öz oxşarı ilə üz-üzə qoyulub. Mətbuat konfransında dublyor olub-olmaması və süni intellekt, neyron şəbəkələrinin təhlükələrinə necə baxdığı soruşulub. Müraciət müəllifi özünü Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin tələbəsi kimi təqdim edib.

Putin “sən mənim kimi ola və mənim səsimlə danışa bilərsən. Ancaq düşündüm və qərara gəldim ki, yalnız bir nəfər mənim kimi ola bilər və mənim səsimlə danışa bilər, o da mən olacam” desə də, ilk dublyorunu təkzib də etməyib.

Nəticə

Deepfake texnologiyası sürətlə inkişaf edir, lakin saxta foto və videoları müəyyən etməyə kömək edən bəzi əlamətlər hələ də mövcuddur. Xüsusilə ağız, göz və boyun ətrafında bulanıqlıq, kəsilməmiş effektlər və ya pikselləşmə (kiçik qutuya bənzər formalar), dərinin uyğunsuzluğu və ya rəngsizləşməsi, nasazlıqlar, aşağı keyfiyyətli hissələr və işıqlandırma və ya fonda dəyişikliklər kimi

videoda uyğunsuzluq, pis sinxronlaşdırılmış səs, qeyri-təbii və ya qeyri-müntəzəm görünən qeyri-müntəzəm yanıb-sönmə və ya hərəkət, nitqdə boşluqlarlar vasitəsilə deepfake-i aşkarlamaq mümkündür.

Şübhə varsa, kontekst mütləq sorğulanmalıdır. Bəzi platformalar istifadəçilərini xəbərdar etmək üçün deepfake və ya “manipulyasiya edilmiş” məzmunu müəyyən edərək etiketləyir. Hədələyən, qorxudan, təqib edən və ya alçaldıcı olan uşaqla və ya onun haqqında onlayn ünsiyyət kiber zorakılıq kimi tanınır.

“Deepfake” aşkar etməyin ən yaxşı yolu şəkilləri daha yavaş sürətlə oynatmaqdır. Qeyri-təbii hərəkət üsulları, gözlərin qırılmaması, deyilənlərə uyğun gəlməyən ağız hərəkətləri, daha yavaş temp onları aşkar etməyi asanlaşdırır. Bundan əlavə eyni videonun başqa yerdə olub-olmadığı da əsas faktordur. Əgər bu real xəbərdirsə, digər etibarlı xəbər mediası da videodan istifadə etməlidir. Əgər belə deyilsə və mənbə haqqında əvvəllər heç eşidilməyibsə, onda ehtiyatlı davranmaq lazımdır (21).

Türkiyədə belə halla rastlaşan vətəndaşlar əvvəlcə prokurorluğa müraciət edir. İstintaq nəticəsində prokurorluq “Deepfake” videoları hazırlayan cinayətkarların İP nömrələrini taparaq və TCK-nın 134-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozmaq, TCK-nın 136-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxsi məlumatların ələ keçirilməsi və TCK-nın 125-ci maddəsində təhqir ilə bağlı iddia qaldıra bilərlər (4, s.13).

Birləşmiş Ştatlarda Milli Müdafiə Səlahiyyətləri Qanunu bu inkişaf etməkdə olan sahədə qanunvericilik üçün geniş şəkildə işlənib. 2019-cu ildə iki ştat bəzi deepfake cinayət hesab edən qanunlar qəbul edib. Virciniya ABŞ-də razılıq olmadan deepfake pornoqrafiyanın yayılmasına qarşı cinayət sanksiyaları tətbiq edən ilk ştatdır. 01.07.2019-cu il tarixində qüvvəyə minən qanun, razılıq olmadan “saxta məzmunla yaradılmış” ədəbsiz/pornoqrafik şəkillər və video məzmunu yaymağı birinci dərəcəli cinayət hesab edir. Bu yaramazlıq üçün bir ilə qədər həbs cəzası və 2500 dollar cərimə müəyyənləşib (2, s.740).

Deepfake hazırda kifayət qədər yeni bir fenomendir. İndiyədək inandırıcı şəkildə saxta xəbər kimi yayılan deepfake videoları olmayıb. Videolar tez-tez ifşa olunur. Ancaq bu, gələcəkdə baş verəməyəcəyi anlamına gəlmir. Araşdırmalara görə, deepfake arxasında dayanan texnologiya nə qədər yaxşı olarsa, real jurnalistikani deepfake-dən ayırmaq bir o qədər çətinləşəcək.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Nəsirova, A., Hüseynova. X. “Mediada saxta xəbərlər: yayılma səbəbləri və onunla mübarizə üsulları”. 2023
2. Anıqaydın, İ. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2012.
3. Arslan, F. Deepfake Teknolojisi: Kriminolojik Bir Literatür Taraması, 2023,
4. Berk, M. E. Dijital Çağın Yeni Tehlikesi “Deepfake”, 2020, s.13
5. Kazaz, M., Akyüz, S. S. Sahte Haber. Konya: Literatürk. 2019
6. Kocabay, Ş. N. “Doğruluk Kontrol Merkezi” ve “Yalan Haber” kavramlarına ilişkin içeriklerin medyada yansımalarının araştırılması. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (29. Özel Sayısı). 2018
7. Chesney, R., Citron, D. *Deepfakes and the new disinformation war*. Foreign Affairs. 2019.
8. Farid .H., Hwang T., Lyu S., Zucconi A., Deepfakes and Audio-visual Disinformation, Centre for Data Ethics and Innovation (CDEI)) 2019, s.4.
9. Korshunov, P., & Marcel, S.. *Deepfakes: A new threat to face recognition?* Proceedings of the IEEE International Conference on Biometrics. 2018
10. Krumsvik, A. H. *Media structures and visual trust*. Nordicom Review. 2019.
11. McIntyre, L. *Post-Truth*. MIT Press. 2018.
12. National Academies of Sciences. *As Surgeon General urges whole-of-society effort to fight health misinformation*. National Academy of Sciences News & Publications. 2021.
13. Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, K., & Nielsen, R. K. *Reuters Institute Digital News Report*. 2023
14. Siekierski, B.J. Deep Fakes: What Can Be Done About Synthetic Audio And Video?, Economics, Resources and International Affairs Division Parliamentary Information and Research Service) 2019.
15. Thies, J., Zollhöfer, M., Stamminger, M., Theobalt, C., & Nießner, M. 2016
16. Tolosana, R., et al. *DeepFakes and beyond: A survey of face manipulation and fake detection*. Information Fusion, 64, 131–148. 2020.
17. Vaccari, C., & Chadwick, A. Deepfakes and disinformation: Exploring the impact of synthetic political video on deception, uncertainty, and trust in news. *Social Media + Society*. 2020
18. Breland, J. The Bizarre and Terrifying Case of the “Deepfake” Video that Helped Bring an African Nation to the Brink. Mother Jones: <https://www.motherjones.com/politics/2019/03/deepfake-gabon-ali-bongo/>
19. 2019, March 15.
20. Washington Post. The suspicious video that helped spark an attempted coup in Gabon. 20.Youtube:<https://www.youtube.com/watch?v=F5vzKs4z1dc> 2020, February 13
21. <https://media.gov.az/azerbaycan-ve-turkiye-arasinda-strateji-muttfeqliyi-hedef-alan-dezinformasiya-ile-bagli-media-nin-aciqlamasi/>
22. <https://www.mediawijs.be/en/article-overview/what-deepfake>

MÜNDƏRİCAT

MÜASİR MEDİANIN ÇAĞIRIŞLARI

Qulu MƏHƏRRƏMLİ

BİRİNCİ TÜRKOLÖJİ QURULTAY – 100: ORTAQ ƏDƏBİ DİL MEDİA
DİSKURSU KİMİ DÜNƏNDƏN BU GÜNƏ3

Səbinə İZZƏTLİ

YENİ MEDİA EKOSİSTEMİNDƏ PROBLEMDƏN HƏLLƏ KEÇİD:
JURNALİSTİKADA YENİ YANAŞMA.....19

QLOBALLAŞAN DÜNYADA İNFORMASİYA

Vüqar ƏLİYEV

DÜNYA MEDİASINDA QƏRƏZLİ İNFORMASİYA SİYASƏTİ:
SƏBƏBLƏR VƏ TƏSİRLƏR30

Aynur NƏSİROVA

VİZUAL SAXTAKARLIQ VƏ XƏBƏRİN MÖTƏBƏRLİYİ PROBLEMİ.....37

Əli HACIYEV

SOSİAL MEDİA ALTERNATİV XƏBƏR MƏNBƏYİ KİMİ48

KÜTLƏVİ KOMMUNİKASİYA LANDŞAFTI: YENİ TENDENSİYALAR

Nargiza YUSUPOVA

MƏTNİN KREOLİZASİYASI “Z” NƏSLİ ÜÇÜN YENİ VİZUAL
KOMMUNİKASİYA FORMASI59

Arzu İSAYEVA

TELEJURNALİSTİKADA DATA ƏSASLI YANAŞMALAR VƏ VİZUAL
TƏQDİMAT PROBLEMLƏRİ74

Onur COŞKUN

SİNEMADA METAMODERN SÖYLEMLƏRİN HERMENÖTİK OKUMASI:
MODERNİZİM VE POSTMODERNİZİMİN DÖNÜŞÜMÜ (“*Don kişot'u öldüren adam*” filmi əsasında)88

MÜASİR MEDİANIN PRİORİTET MÖVZULARI

Anar HƏSƏNOV

AZƏRBAYCAN MÖVZUSUNUN RUSİYA KİV- də İŞIQLANDIRILMASININ
TƏKAMÜLÜ (2000–2024)102

MİLLİ MƏTBUAT TARİXİNƏ DAİR ARAŞDIRMALAR

Asif RÜSTƏMLİ

SOVET REJİMİNİN İLK İLLƏRİNDƏ GİZLİ İSTİQLAL FƏDAİLƏRİNİN
FƏALİYYƏTİ.....121

Aygün ƏZİMOVA

ÖMƏR FAİQ NEMANZADƏ: MAARİFÇİLİKDƏN İSTİQLALA GEDƏN YOL.....144

MEDİA SAVADLILIĞI VƏ JURNALİSTİKA TƏHSİLİ

Nozima MURATOVA, Нигина ТУРГУНОВА

ÖZBƏKİSTAN İNFORMASIYA MƏKANINDA TƏNQİDİ
KOMPETENSIYANIN İNKİSAFINDA MEDİA TƏHSİLİNİN ROLU.....158

MÜƏLLİFLƏR ÜÇÜN MƏLUMAT VƏ YADDAŞ 184

СОДЕРЖАНИЕ

ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Гулу МАГЕРРАМЛИ

ПЕРВЫЙ ТУРКОЛОГИЧЕСКИЙ СЪЕЗД – 100: ОБЩИЙ
ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК КАК МЕДИА-ДИСКУРС ОТ ВЧЕРАШНЕГО
ДНЯ ДО НАСТОЯЩЕГО.....3

Сабина ИЗЗАТЛЫ

СМЕНА ПАРАДИГМЫ ОТ ПРОБЛЕМ К РЕШЕНИЯМ В НОВОЙ
МЕДИАЭКОСИСТЕМЕ: НОВЫЙ ПОДХОД В ЖУРНАЛИСТИКЕ.....19

ИНФОРМАЦИЯ В ГЛОБАЛИЗИРУЮЩЕМСЯ МИРЕ

Вугар АЛИЕВ

ПРЕДВЗЯТАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА В МИРОВЫХ СМИ:
ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ.....30

Айнур НАСИРОВА

ВИЗУАЛЬНАЯ ФАЛЬСИФИКАЦИЯ И ПРОБЛЕМА ДОСТОВЕРНОСТЬ
НОВОСТНОЙ ИНФОРМАЦИИ.....37

Али ГАДЖИЕВ

СОЦИАЛЬНЫЕ МЕДИА КАК АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ ИСТОЧНИК
НОВОСТЕЙ48

СФЕРА МАССОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ: НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Наргиза ЮСУПОВА

КРЕОЛИЗАЦИЯ ТЕКСТА КАК НОВЫЙ ВИД ВИЗУАЛЬНОЙ
КОММУНИКАЦИИ ПОКОЛЕНИЯ “Z”59

Арзу ИСАЕВА

ДАТА-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ПОДХОДЫ В ТЕЛЕЖУРНАЛИСТИКЕ
И ПРОБЛЕМЫ ВИЗУАЛЬНОЙ ПРЕЗЕНТАЦИИ74

Онур КОШКУН

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКОЕ ПРОЧТЕНИЕ МЕТАМОДЕРНИСТСКИХ
ДИСКУРСОВ В КИНО: ТРАНСФОРМАЦИЯ МОДЕРНИЗМА
И ПОСТМОДЕРНИЗМА (ФИЛЬМ «ЧЕЛОВЕК, УБИВШИЙ
ДОН КИХОТА»).....88

**ПРИОРИТЕТНЫЕ ТЕМЫ СОВРЕМЕННЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ
ИНФОРМАЦИИ**

Анар ГАСАНОВ

ЭВОЛЮЦИЯ ОСВЕЩЕНИЯ ТЕМЫ АЗЕРБАЙДЖАНА В РОССИЙСКИХ
СМИ (2000–2024)102

ИССЛЕДОВАНИЕ ИСТОРИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕССЫ

Асиф РУСТЕМЛИ

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТАЙНЫХ БОРЦОВ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ В ПЕРВЫЕ
ГОДЫ СОВЕТСКОГО РЕЖИМА121

Айгюн АЗИМОВА

ОМЕР ФАИГ НЕМАНЗАДЕ: ПУТЬ ОТ ПРОСВЕТИТЕЛЬСТВА
К НЕЗАВИСИМОСТИ144

МЕДИАГРАММАТИКА И ЖУРНАЛИСТИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Нозима МУРАТОВА, Нигина ТУРГУНОВА

РОЛЬ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ КРИТИЧЕСКОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ
УЗБЕКИСТАНА158

ИНФОРМАЦИЯ И ПАМЯТЬ ДЛЯ АВТОРОВ 184

CONTENTS

CHALLENGES OF MODERN MEDIA

Gulu MAHARRAMLI

FIRST TURCOLOGY CONGRESS – 100: COMMON LITERARY
LANGUAGE AS MEDIA DISCOURSE FROM YESTERDAY
TO THE PRESENT.....3

Sabina IZZATLI

PARADIGM SHIFT FROM PROBLEMS TO SOLUTIONS IN THE
NEW MEDIA ECOSYSTEM: A NEW APPROACH TO JOURNALISM.....19

INFORMATION IN A GLOBALIZING WORLD

Vugar Aliyev

BIASED INFORMATION POLICY IN THE WORLD MEDIA:
CAUSES AND EFFECTS.....30

Aynur NASIROVA

VISUAL FORGERY AND THE PROBLEM OF CREDIBILITY OF NEWS.....37

Ali HAJIYEV

SOCIAL MEDIA AS AN ALTERNATIVE NEWS SOURCE.....48

MASS COMMUNICATION LANDSCAPE: NEW TRENDS

Nargiza YUSUPOVA

TEXT CREOLIZATION IS A NEW FORM OF VISUAL
COMMUNICATION FOR GENERATION “Z”59

Arzu Isayeva

DATA-DRIVEN APPROACHES IN TELEJOURNALISM AND
PROBLEMS OF VISUAL PRESENTATION.....74

Onur COSKUN

A HERMENEUTIC READING OF METAMODERNISM DISCOURSES
IN CINEMA: THE TRANSFORMATION OF MODERNISM AND
POSTMODERNISM (THE FILM "THE MAN WHO KILLED
DON QUIXOTE").....88

PRIORITY TOPICS OF MODERN MEDIA

Anar GASANOV

EVOLUTION OF AZERBAIJAN'S COVERAGE IN RUSSIAN MEDIA
2000–2024)102

RESEARCH ON THE HISTORY OF THE NATIONAL PRESS

Asif RUSTAMLI

ACTIVITIES OF SECRET INDEPENDENCE FIGHTERS IN THE EARLY
YEARS OF THE SOVIET REGIME121

Aygun AZIMOVA

OMER FAIGH NEMANZADE: THE PATH FROM ENLIGHTENMENT
TO INDEPENDENCE144

MEDIA LITERACY AND JOURNALISM EDUCATION

Nozima MURATOVA , Nigina TURGUNOVA

THE ROLE OF MEDIA EDUCATION IN UZBEKISTAN IN DEVELOPING
CRITICAL COMPETENCE IN THE INFORMATION SPACE.....158

INFORMATION AND MEMORY FOR AUTHORS..... 184

**MEDIA PROBLEMLƏRİ elmi-nəzəri
və analitik jurnal**

Rüblük nəşr: 2026 / №1 (2)

Təsisçi:

Bakı Dövlət Universiteti

Redaksiyanın ünvanı:

Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri,
Yasamal rayonu Zahid Xəlilov küç.,33
Tel.: (+994) 50-213-25-77

Azərbaycan Respublikasının "Media
haqqında" qanununa müvafiq şəkildə
təsis edilmişdir

**PROBLEMS OF MEDIA scientific-the-
oretical and analytical journal**

Quarterly: 2026 / №1 (2)

Publisher:

Baku State University

Editorial title:

Republic of Azerbaijan, Baku, Yasamal
district, Zahid Khalilov str.33
Phone: (+994) 50-213-25-77

Established in accordance with the
Law of the Republic of Azerbaijan "On
Mass Media"

Çapa imzalanıb: 27.04.2026
Format 70x100 ¹/₁₆. Həcmi: 12,5 ç.v.
Tiraj: 300 nüsxə

BDU Nəşr Evi
AZ 1148, Bakı ş., ak. Z.Xəlilov küçəsi, 33.
e-mail:bduneshrevi@bsu.edu.az
www.bsu.edu.az

bsu.edu.az

(+994 12) 430 32 45

info@bsu.edu.az

Ünvan: Bakı şəhəri, AZ 1148,
ak.Zahid Xəlilov küç., 33